HOTĂRÂREA CURȚII (Marea Cameră)

26 noiembrie 2013 *

„Recurs — Concurență — Înțelegeri — Piața sacilor industriali din plastic — Imputabilitatea încălcării săvârșite de filială societății-mamă — Răspunderea solidară a societății-mamă pentru plata amenzii aplicate filialei — Durata excesivă a procedurii în fața Tribunalului — Principiul protecției jurisdicționale efective”

În cauza C-50/12 P,

având ca obiect un recurs formulat în temeiul articolului 56 din Statutul Curții de Justiție a Uniunii Europene, introdus la 26 ianuarie 2012,

Kendrion NV, cu sediul în Zeist (Țările de Jos), reprezentată de P. Glazener și de T. Ottervanger, advocaten,

recurentă,

cealaltă parte din procedură fiind:

Comisia Europeană, reprezentată de F. Castillo de la Torre și de S. Noë, în calitate de agenți, cu domiciliul ales în Luxemburg,

pârâtă în primă instanță,

CURTEA (Marea Cameră),

compusă din domnul V. Skouris, președinte, domnul K. Lenaerts, vicepreședinte, doamna R. Silva de Lapuerta, domnii M. Ilešič, L. Bay Larsen și M. Safjan, președinți de cameră, domnii J. Malenovský, E. Levits, A. Ó Caoimh, J.-C. Bonichot, A. Arabadjiev și D. Šváby și doamna M. Berger (raportor), judecători,

avocat general: doamna E. Sharpston,

grefier: domnul V. Tourrès, administrator,

având în vedere procedura scrisă și în urma ședinței din 5 februarie 2013,

după ascultarea concluziilor avocatului general în ședința din 30 mai 2013,

pronunță prezenta

* Limba de procedură: neerlandeza.

Hotărâre

1 Prin recursul formulat, Kendrion NV (denumită în continuare „Kendrion” sau „recurenta”) solicită anularea Hotărârii Tribunalului Uniunii Europene din 16 noiembrie 2011, Kendrion/Comisia (T-54/06, denumită în continuare „hotărârea atacată”), prin care acesta a respins acțiunea având ca obiect anularea în parte a Deciziei C(2005) 4634 final a Comisiei din 30 noiembrie 2005 privind o procedură în temeiul articolului [81 CE] (cazul COMP/F/38.354 – Saci industriali) (denumită în continuare „decizia în litigiu”), precum și anularea sau, cu titlu subsidiar, reducerea cuantumului amenzii care i-a fost aplicată prin această decizie.

Cadrul juridic

2 Regulamentul (CE) nr. 1/2003 al Consiliului din 16 decembrie 2002 privind punerea în aplicare a normelor de concurență prevăzute la articolele [81 CE] și [82 CE] (JO 2003, L 1, p. 1, Ediție specială, 08/vol. 1, p. 167, rectificare în Ediție specială, 08/vol. 4, p. 269), care a înlocuit Regulamentul nr. 17 al Consiliului din 6 februarie 1962, Primul regulament de punere în aplicare a articolelor [81 CE] și [82 CE] (JO 1962, 13, p. 204, Ediție specială, 08/vol. 1, p. 3), prevede la articolul 23 alineatele (2) și (3), care a înlocuit articolul 15 alineatul (2) din Regulamentul nr. 17:

„(2) Comisia poate aplica, prin decizie, amenzi asupra întreprinderilor și asociațiilor de întreprinderi atunci când, în mod intenționat sau din neglijență, acestea:

(a) încalcă articolul 81 [CE] sau articolul 82 [CE] […]

[…]

Pentru fiecare întreprindere și asociație de întreprinderi care participă la încălcarea normelor, amenda nu depășește 10 % din cifra de afaceri totală din exercițiul financiar precedent.

[…]

(3) La stabilirea valorii amenzii, se iau în considerare atât gravitatea, cât și durata încălcării.”

Istoricul cauzei și decizia în litigiu

3 Kendrion este o societate pe acțiuni de drept olandez.

4 La 8 iunie 1995, Kredest Beheer BV, filială deținută integral de Combattant Holding BV, care, la rândul său, era o filială deținută integral de Kendrion, a preluat de la DSM NV toate activele și activitățile grupului Fardem din Edam (Țările de Jos) și din Beerse (Belgia).

5 În luna noiembrie 1995, recurenta a vândut activitățile grupului Fardem din Belgia. În luna decembrie 1995, filiala Kredest Beheer BV a fost redenumită Fardem Holding BV. Aceasta a fuzionat din punct de vedere juridic cu societățile Fardem Packaging BV și CAT International BV în luna septembrie 2001. Cu această ocazie, denumirea Fardem Holding a fost modificată în Fardem Packaging BV (denumită în continuare „Fardem Packaging”).

6 În luna noiembrie 2001, British Polythene Industries plc a informat Comisia cu privire la existența unei înțelegeri în sectorul sacilor industriali.

7 După ce a efectuat verificări în cursul lunii iunie 2002 și după ce, în cursul anilor 2002 și 2003, a adresat Fardem Packaging solicitări de informații, la 29 aprilie 2004, Comisia a inițiat procedura administrativă și a adoptat o comunicare privind obiecțiunile împotriva mai multor societăți, printre care se numărau și Fardem Packaging și Kendrion.

8 Între timp, în luna septembrie 2003, Kendrion a cedat Fardem Packaging persoanelor care ocupau funcții de conducere în cadrul acesteia din urmă.

9 La 30 noiembrie 2005, Comisia a adoptat decizia în litigiu, al cărei articol 1 alineatul (1) litera (d) prevede că Fardem Packaging și Kendrion au încălcat articolul 81 CE prin participarea, în cazul Fardem Packaging, între 6 ianuarie 1982 și 26 iunie 2002 și, în cazul Kendrion, între 8 iunie 1995 și 26 iunie 2002, la un ansamblu de înțelegeri și de practici concertate în sectorul sacilor industriali din plastic în Belgia, Germania, Spania, Franța, Luxemburg și Țările de Jos, care au avut ca obiect fixarea prețurilor și aplicarea unor modele comune de calculare a prețurilor, repartizarea piețelor și alocarea de cote de vânzare, repartizarea clienților, a afacerilor și a comenzilor, prezentarea de oferte concertate la anumite cereri de ofertă și schimbul de informații confidențiale.

10 Pentru acest motiv, la articolul 2 primul paragraf litera (d) din decizia în litigiu, Comisia a aplicat Kendrion o amendă de 34 de milioane de euro, precizând că, din acest cuantum, Fardem Packaging răspundea în solidar pentru suma de 2,20 milioane de euro.

Hotărârea atacată

11 Prin cererea introductivă depusă la grefa Tribunalului la 22 februarie 2006, Kendrion a formulat o acțiune împotriva deciziei în litigiu. În esență, aceasta a solicitat Tribunalului, cu titlu principal, anularea în tot sau în parte a acestei decizii sau, cu titlu subsidiar, anularea amenzii care i-a fost aplicată prin această decizie ori reducerea cuantumului acesteia.

12 Tribunalul a identificat opt motive în argumentația dezvoltată de Kendrion. Primele șapte motive au fost întemeiate pe o încălcare a articolelor 81 CE, 253 CE și a articolului 23 alineatul (2) din Regulamentul nr. 1/2003, precum și a mai multor principii generale de drept, în sensul că, în primul rând, partea dispozitivă a deciziei în litigiu ar fi incoerentă față de motivarea acesteia, în al doilea rând, Comisia ar fi presupus în mod greșit că Kendrion și Fardem Packaging constituiau o entitate economică, în al treilea rând, ar fi fost stabilită în mod greșit în sarcina recurentei răspunderea pentru o încălcare săvârșită de Fardem Packaging, în al patrulea rând, prin decizia în litigiu s-ar fi aplicat recurentei, în calitate de societate-mamă, o amendă superioară celei aplicate filialei care fusese considerată răspunzătoare în solidar, în al cincilea rând, recurenta ar fi făcut obiectul unui tratament diferit de cel rezervat altor societăți-mamă considerate răspunzătoare pentru încălcările săvârșite de o filială. În al șaselea rând, recurenta a invocat o încălcare a dispozițiilor menționate, în sensul că cuantumul de bază al amenzii aplicate Fardem Packaging fusese stabilit la 60 de milioane de euro, iar în al șaptelea rând, în sensul că i se aplicase o amendă de 34 de milioane de euro. Al optulea motiv a fost întemeiat pe o încălcare a Liniilor directoare privind metoda de stabilire a amenzilor aplicate în temeiul articolului 15 alineatul (2) din Regulamentul nr. 17 și al articolului [65 alineatul (5) CO] (JO 1998, C 9, p. 3, Ediție specială, 08/vol. 3, p. 69).

13 Prin scrisoarea din 12 ianuarie 2011, recurenta a răspuns la o întrebare pe care Tribunalul i-a adresat-o în temeiul articolului 64 din Regulamentul de procedură al acestuia, prin intermediul căruia a chestionat-o în legătură cu poziția acesteia referitoare la efectul produs de Hotărârea Curții din 10 septembrie 2009, Akzo Nobel și alții/Comisia (C-97/08 P, Rep., p. I-8237), asupra celui de al doilea motiv al acțiunii pe care o formulase.

14 În ședința desfășurată la 9 martie 2011, Kendrion a susținut că durata procedurii în fața Tribunalului fusese excesivă. La punctul 18 din hotărârea atacată, acest argument a fost respins de Tribunal ca inoperant.

15 La sfârșitul examinării tuturor motivelor invocate de Kendrion în susținerea acțiunii sale, Tribunalul a respins-o în totalitate.

Concluziile părților și procedura în fața Curții

16 Kendrion solicită Curții:

— anularea în tot sau în parte a hotărârii atacate,

— anularea în tot sau în parte a deciziei în litigiu, în măsura în care o privește,

— anularea amenzii care i-a fost aplicată sau reducerea cuantumului acesteia,

— cu titlu subsidiar, trimiterea cauzei spre rejudecare la Tribunal și

— obligarea Comisiei la plata cheltuielilor de judecată.

17 Comisia solicită Curții:

— respingerea recursului și

— obligarea Kendrion la plata cheltuielilor de judecată.

18 În temeiul articolului 24 din Statutul Curții de Justiție a Uniunii Europene și al articolului 61 din Regulamentul de procedură al acesteia, Curtea a invitat părțile, Parlamentul European și Consiliul Uniunii Europene, precum și statele membre să răspundă la întrebări privind criteriile care permit evaluarea caracterului rezonabil al duratei unei proceduri desfășurate în fața Tribunalului, precum și măsurile de natură să remedieze efectele unei durate excesive a acesteia.

Cu privire la recurs

Cu privire la al doilea motiv

Argumentele părților

19 Prin intermediul celui de al doilea motiv, care trebuie analizat în primul rând, în sensul că privește problema dacă se poate considera că Kendrion și filiala acesteia, Fardem Packaging, constituie o entitate economică, recurenta critică Tribunalul pentru faptul că a săvârșit o eroare de drept în repartizarea sarcinii probei referitoare la exercitarea unei influențe decisive de către Kendrion asupra filialei sale și pentru faptul că a efectuat o apreciere eronată, precum și insuficient motivată a elementelor de probă prezentate în această privință de Comisie și de ea însăși.

20 Kendrion susține că, în decizia în litigiu, pentru a demonstra existența unei unități economice între aceasta și filiala sa, Comisia s-a întemeiat nu numai pe prezumția unei influențe decisive care este exercitată de societatea-mamă asupra filialei al cărei capital social îl deține integral, ci și pe elemente de probă suplimentare. Or, după ce a adoptat această analiză și a arătat, la punctul 33 din hotărârea atacată, că „trebuie să se examineze dacă Comisia a săvârșit o eroare de apreciere, atât în ceea ce

privește elementele suplimentare menționate în decizia [în litigiu], cât și în ceea ce privește elementele invocate de reclamantă în vederea combaterii prezumției unei influențe decisive", la punctul 53 din hotărârea menționată, Tribunalul ar fi săvârșit o eroare de drept, întrucât a arătat că se limita „să […] analizeze […] dacă reclamanta a reușit să combată cele patru elemente suplimentare". Astfel, Tribunalul nu ar fi luat în considerare faptul că sarcina probei revenea Comisiei.

21 În plus, din cauza unei aprecieri eronate a acestor elemente suplimentare, la punctul 68 din hotărârea atacată, Tribunalul ar fi ajuns la concluzia potrivit căreia Comisia ar fi putut să considere în mod întemeiat că recurenta și Fardem Packaging constituiau o singură entitate economică. În orice caz, Tribunalul nu și-ar fi motivat suficient decizia în această privință.

22 Chiar dacă se presupune că aprecierea efectuată de Tribunal cu privire la elementele suplimentare în discuție este corectă, nu ar fi mai puțin adevărat că Tribunalul ar fi ignorat sau nu ar fi analizat suficient argumentele invocate de Kendrion pentru a demonstra autonomia comercială de care dispunea Fardem Packaging.

23 Comisia consideră că al doilea motiv invocat de recurentă în susținerea recursului trebuie respins.

24 Întrucât a declarat că Kendrion este răspunzătoare pentru încălcarea săvârșită de Fardem Packaging, Comisia s-ar fi întemeiat numai pe împrejurarea că aceasta din urmă era o filială deținută integral de recurentă la data producerii faptelor și pe prezumția exercitării unei influențe decisive a societății-mamă asupra filialei sale într-o asemenea situație. Deși decizia în litigiu menționează patru elemente suplimentare în vederea demonstrării unei asemenea influențe, acestea nu ar fi fost considerate decisive.

25 În ceea ce privește aprecierea Tribunalului asupra valorii probante a elementelor suplimentare menționate în decizia în litigiu ca fiind elemente de probă invocate de Kendrion pentru a demonstra lipsa unei influențe decisive exercitate de aceasta asupra filialei sale, Comisia consideră că argumentația invocată de Kendrion este inadmisibilă.

Aprecierea Curții

26 În vederea aprecierii prezentului motiv, trebuie amintită argumentația dezvoltată de Kendrion în primă instanță.

27 Astfel cum reiese din cuprinsul punctelor 31 și 32 din hotărârea atacată, după pronunțarea Hotărârii Akzo Nobel și alții/Comisia, citată anterior, recurenta a renunțat să susțină că doar deținerea integrală de către societatea-mamă a capitalului social al unei filiale ar fi insuficientă pentru a întemeia o prezumție refragabilă potrivit căreia această societate-mamă exercită o influență decisivă asupra comportamentului filialei sale. Făcând trimitere la punctul 155 din Hotărârea Tribunalului din 27 octombrie 2010, Alliance One International și alții/Comisia (T-24/05, Rep., p. II-5329), recurenta a susținut însă că, în cazul în care Comisia își întemeiază prezumția exercitării unei influențe decisive de către o societate-mamă asupra filialei sale nu numai pe deținerea întregului capital social al acesteia din urmă, ci și pe elemente suplimentare, trebuie să se verifice dacă aceste elemente demonstrează corespunzător cerințelor legale că societatea-mamă exercită efectiv o asemenea influență asupra comportamentului filialei.

28 În această privință, trebuie arătat că, în prezenta cauză, în considerentul (580) al deciziei în litigiu, Comisia a menționat în mod expres prezumția exercitării efective a unei influențe decisive de către societatea-mamă asupra filialei pe care o deține integral înainte de a arăta, în considerentul (584) al acestei decizii, că această abordare ar fi detaliată de la caz la caz pentru fiecare întreprindere în cauză. În considerentele consacrate Fardem Packaging, în primul rând, Comisia a amintit, în considerentul (590) al aceleiași decizii, că Kendrion deținea, prin intermediul unei societăți interpuse, întregul capital

social al Fardem Packaging și că această constatare o determinase să adreseze comunicarea privind obiecțiunile către Kendrion. În al doilea rând, în considerentele (594)-(597) ale deciziei respective, Comisia a menționat elemente suplimentare, apărute în cursul etapei ulterioare a procedurii administrative, care, în opinia sa, atestă existența unei influențe exercitate de Kendrion asupra filialei sale.

29 Raționamentul urmat de Tribunal în hotărârea atacată trebuie examinat în acest context. După ce, la punctele 49-51 din aceasta, Tribunalul a amintit jurisprudența referitoare la prezumția unei influențe decisive exercitate asupra filialei deținute integral de societatea-mamă a acesteia, la punctul 52 din aceeași hotărâre, Tribunalul a adăugat că, pentru răsturnarea acestei prezumții, „pe de o parte, societatea-mamă are obligația de a supune examinării Comisiei toate elementele referitoare la legăturile organizatorice, economice și juridice dintre filiala sa și aceasta […] și, pe de altă parte, Comisia, la rândul său, are obligația concretă de a aprecia toate elementele referitoare la legăturile susceptibile să demonstreze că filiala avea un comportament autonom în raport cu societatea-mamă a acesteia și că, prin urmare, cele două societăți nu constituiau o entitate economică”.

30 La punctul 53 din hotărârea atacată, Tribunalul a arătat că, în prezenta cauză, Comisia nu se limitase să invoce împrejurarea că recurenta deținea integral capitalul social al Fardem Packaging, ci a menționat deopotrivă alte patru elemente suplimentare. Ca urmare a acestei situații, Tribunalul a concluzionat că trebuia să examineze în ce măsură recurenta reușise să combată aceste patru elemente suplimentare. Tribunalul a procedat astfel la punctele 54-60 din hotărârea menționată, înainte de a examina, la punctele 63-67 din aceasta, elementele invocate de recurentă în vederea respingerii prezumției existenței unei influențe decisive a acesteia asupra comportamentului filialei sale.

31 La punctul 68 din hotărârea atacată, Tribunalul a concluzionat că „reclamanta nu […] reușși[se] nici să răstoarne valoarea probantă a majorității elementelor de probă suplimentare prezentate de Comisie, nici prezumția exercitării unui control efectiv al reclamantei asupra comportamentului filialei sale”.

32 Având în vedere raționamentul astfel dezvoltat de Tribunal, nu poate fi admisă argumentația recurentei potrivit căreia, la punctul 53 din hotărârea atacată, Tribunalul ar fi săvârșit o eroare de drept întrucât a stabilit în sarcina acesteia obligația de „a combate” cele patru elemente suplimentare invocate de Comisie în decizia în litigiu, deși această instituție ar fi avut obligația de a stabili valoarea probantă a elementelor respective. Astfel, pe de o parte, din cuprinsul punctelor 54-60 din hotărârea menționată reiese că Tribunalul a examinat valoarea probantă a acestor elemente suplimentare și a concluzionat că recurenta reușise să răstoarne valoarea probantă doar în cazul unui singur element de probă suplimentar. Pe de altă parte, din cuprinsul punctelor 63-67 din aceeași hotărâre rezultă că Kendrion nu a reușit să răstoarne prezumția exercitării efective a unei influențe decisive asupra filialei sale.

33 Prezenta cauză se diferențiază astfel de cauza în care s-a pronunțat Hotărârea din 19 iulie 2012, Alliance One International și Standard Commercial Tobacco/Comisia și Comisia/Alliance One International și alții (C-628/10 P și C-14/11 P). Într-adevăr, în această privință trebuie arătat că, în hotărârea pronunțată în primă instanță, Tribunalul a constatat că niciunul dintre elementele de probă suplimentare cuprinse în decizia în litigiu nu era susceptibil să confirme prezumția exercitării efective de către societatea-mamă a unei influențe decisive asupra filialei sale (Hotărârea Alliance One International și Standard Commercial Tobacco/Comisia și Comisia/Alliance One International și alții, citată anterior, punctul 54).

34 Așadar, fără a săvârși o eroare de drept, la punctul 68 din hotărârea atacată, Tribunalul s-a pronunțat în sensul că, având în vedere prezumția exercitării unei influențe decisive de către societatea-mamă asupra filialei pe care o deține integral, pe de o parte, și cele trei elemente de probă suplimentare care confirmă o asemenea influență decisivă, pe de altă parte, „Comisia putea […] să considere în mod întemeiat că reclamanta și Fardem Packaging constituiau o singură entitate economică și, prin urmare, că răspunderea pentru comportamentul anticoncurențial al Fardem Packaging putea fi stabilită în sarcina reclamantei”.

35 În măsura în care Kendrion susține că motivarea hotărârii atacate cu privire la aprecierea Tribunalului asupra elementelor de probă examinate este insuficientă, trebuie arătat că prin acest argument se urmărește, în realitate, contestarea unei asemenea aprecieri. În acest cadru și în măsura în care Kendrion susține deopotrivă că Tribunalul a efectuat o apreciere eronată a acestor elemente, este suficient să se amintească faptul că aprecierea probelor este de competența Tribunalului, iar Curtea nu are competența de a exercita un control asupra acesteia în cadrul unui recurs.

36 Din considerațiile de mai sus rezultă că al doilea motiv invocat de Kendrion în susținerea recursului trebuie respins.

Cu privire la primul motiv

Argumentele părților

37 Prin intermediul primului motiv, Kendrion critică Tribunalul pentru faptul că a săvârșit o eroare de drept și că a motivat hotărârea atacată în mod contradictoriu și insuficient, întrucât, la punctele 22-30 din hotărârea atacată, s-a pronunțat în sensul că Comisia a prezentat în mod corespunzător cerințelor legale motivele care au determinat-o să aplice recurentei o amendă având un cuantum mai ridicat decât amenda aplicată filialei sale, Fardem Packaging.

38 În hotărârea atacată, după ce, la punctul 22 din aceasta, a amintit că „partea dispozitivă a unui act nu poate fi disociată de motivarea acestuia, astfel încât trebuie interpretată, dacă este necesar, având în vedere motivele care au determinat adoptarea sa”, Tribunalul a concluzionat la punctul 29 din hotărârea menționată că, „în pofida modului său ambiguu de redactare, domeniul de aplicare și conținutul articolului 2 [primul paragraf] litera (d) din decizia [în litigiu] pot fi, așadar, înțelese în totalitate dacă sunt coroborate cu considerentele” acesteia.

39 Kendrion, care consideră că partea dispozitivă a deciziei în litigiu este incompatibilă cu motivarea acesteia, critică Tribunalul pentru faptul că nu a aplicat în mod corect principiul amintit la punctul 22 din hotărârea atacată. La punctele 24 și 25 din aceasta, Tribunalul nu ar fi luat în considerare că, potrivit considerentelor aceleiași decizii, Comisia inclusese Kendrion printre societățile-mamă răspunzătoare în solidar pentru încălcările săvârșite de filialele lor și, prin urmare, se putea stabili în sarcina sa răspunderea solidară pentru plata amenzii care urma să fie aplicată Fardem Packaging. Cu toate acestea, în partea dispozitivă a deciziei menționate, Comisia ar fi inversat rolurile, aplicând amenda Kendrion și stabilind răspunderea solidară parțială a Fardem Packaging pentru plata acesteia. Partea dispozitivă a acestei decizii nu ar fi doar redactată „în mod ambiguu”, după cum a constatat Tribunalul, ci ar fi contrară considerentelor acesteia.

40 Comisia susține că societățile-mamă și filialele răspund în mod egal pentru o încălcare a normelor de concurență. Nu ar exista nicio diferență între răspunderea solidară a societăților-mamă și răspunderea proprie a filialelor, toate fiind răspunzătoare în solidar deoarece aparțin entității economice care a încălcat normele de concurență.

Aprecierea Curții

41 Trebuie amintit că motivarea impusă la articolul 296 TFUE trebuie să fie adaptată naturii actului în cauză și trebuie să menționeze în mod clar și neechivoc raționamentul instituției care a emis actul, astfel încât să dea posibilitatea persoanelor interesate să ia cunoștință de temeiurile măsurii luate, iar instanței competente să își exercite controlul (a se vedea în special Hotărârea Alliance One International și Standard Commercial Tobacco/Comisia și Comisia/Alliance One International și alții, citată anterior, punctul 72).

42 Astfel, în cadrul deciziilor individuale, dintr-o jurisprudență constantă a Curții reiese că obligația de a motiva o decizie individuală are ca scop, în afară de a permite un control judiciar, să furnizeze persoanei interesate indicații suficiente pentru a ști dacă decizia prezintă eventuale vicii care să permită să i se conteste validitatea (a se vedea în special Hotărârea Alliance One International și Standard Commercial Tobacco/Comisia și Comisia/Alliance One International și alții, citată anterior, punctul 73).

43 În ceea ce privește aprecierea caracterului adecvat al motivării deciziei în litigiu în raport cu motivele pentru care, la articolul 2 primul paragraf litera (d) din aceasta, s-a aplicat Kendrion, în calitate de societate-mamă, o amendă pentru plata căreia Fardem Packaging, în calitate de filială, este parțial răspunzătoare în solidar, trebuie să se pornească de la premisa că, astfel cum rezultă din aprecierea celui de al doilea motiv al prezentului recurs, Comisia a putut considera în mod întemeiat că Kendrion și Fardem Packaging constituiau o singură unitate economică și, prin urmare, răspunderea pentru comportamentul anticoncurențial al acestei din urmă societăți putea fi stabilită în sarcina recurentei (a se vedea punctul 34 din prezenta hotărâre).

44 La punctul 25 din hotărârea atacată, Tribunalul a arătat că „decizia [în litigiu] conține numeroase explicații în privința motivelor care au determinat Comisia să considere că trebuia să se stabilească răspunderea în sarcina societăților-mamă și a filialelor lor pentru încălcare”, arătând că aceste motive sunt explicate în termeni generali în considerentele (577)-(583) ale acestei decizii și, mai specific, în considerentele (587)-(599) ale acesteia. La punctul 26 din aceeași hotărâre, Tribunalul a constatat că „[d]in aceste explicații reiese că Comisia a aplicat reclamantei o amendă pentru motivul de fapt că aceasta a format, între anii 1995 și 2003, o singură entitate economică cu Fardem Packaging” și că rezulta că, din moment ce comportamentul anticoncurențial al acesteia din urmă putea fi imputat recurentei din cauza apartenenței lor la aceeași entitate economică, „reclamanta […] săvârși[se] ea însăși încălcarea ca urmare a respectivei imputări”.

45 Trebuie să se adauge că motivarea Comisiei în această privință a fost însoțită, în considerentele (578)-(580) ale deciziei în litigiu, de numeroase trimiteri la jurisprudența în materie, atât a Tribunalului, cât și a Curții.

46 În aceste condiții, Tribunalul a considerat în mod întemeiat că motivarea deciziei în litigiu era suficientă pentru a permite recurentei să înțeleagă temeiul pentru care fusese reținută răspunderea în sarcina sa.

47 Întrucât, astfel cum rezultă din constatările Tribunalului, răspunderea Kendrion era întemeiată pe principiul răspunderii personale a entității economice pe care o forma cu filiala sa (a se vedea în acest sens în special Hotărârea din 11 iulie 2013, Comisia/Stichting Administratiekantoor Portielje, C-440/11 P, punctele 37-39 și jurisprudența citată), recurenta nu poate susține că, prin faptul că i se aplică o amendă cu titlu personal, articolul 2 primul paragraf litera (d) din decizia în litigiu se află în contradicție cu motivele acestei decizii.

48 În măsura în care dispoziția menționată din decizia în litigiu reține, în privința unei părți din amenda aplicată Kendrion în calitate de societate-mamă, răspunderea comună și solidară a filialei sale Fardem Packaging, trebuie să se constate, în mod similar Tribunalului la punctul 29 din hotărârea atacată, că, deși modul de redactare a acestei dispoziții este ambiguu, domeniul de aplicare și conținutul acesteia pot fi înțelese în totalitate în cadrul interpretării considerentelor acestei decizii, în special, după cum a arătat Tribunalul la punctul 28 din hotărârea atacată, considerentele (814) și (815) ale acesteia. Astfel, din aceste considerente rezultă că aplicarea în sarcina Fardem Packaging a unei amenzi având un cuantum sensibil mai mic decât cel al amenzii aplicate societății-mamă a acesteia este determinată de aplicarea plafonului de 10 % prevăzut la articolul 23 alineatul (2) din Regulamentul nr. 1/2003.

49 În măsura în care Kendrion susține că nu i se putea aplica o amendă mai mare decât cea stabilită în sarcina Fardem Packaging, acest argument se confundă cu cel care constituie primul aspect al celui de al treilea motiv de recurs, cu care va fi examinat.

50 Din considerațiile de mai sus rezultă că primul motiv invocat în susținerea recursului trebuie respins.

Cu privire la al treilea motiv

51 Al treilea motiv invocat de Kendrion în susținerea recursului cuprinde trei aspecte distincte care trebuie examinate succesiv.

Cu privire la primul aspect al celui de al treilea motiv

– Argumentele părților

52 Kendrion critică Tribunalul pentru faptul că nu a luat în considerare noțiunea de răspundere solidară.

53 Făcând trimitere la punctele 40 și 89 din Hotărârea din 20 ianuarie 2011, General Química și alții/Comisia (C-90/09 P, Rec., p. I-1), Kendrion susține că aceasta prevede o normă de drept potrivit căreia Comisia, în temeiul prezumției exercitării efective a unei influențe decisive a societății-mamă asupra filialei pe care o deține integral, poate stabili în sarcina societății-mamă răspunderea solidară pentru plata amenzii aplicate filialei sale. Noțiunea de răspundere solidară, care își găsește rațiunea de a fi în necesitatea de a garanta recuperarea efectivă a amenzii, ar presupune, așadar, că societatea-mamă poate fi răspunzătoare numai pentru plata amenzii aplicate filialei.

54 Comisia contestă această argumentație pentru aceleași considerente precum cele invocate în răspunsul la primul motiv.

– Aprecierea Curții

55 Cu titlu introductiv, trebuie amintit că atât răspunderea Kendrion, în calitate de societate-mamă, cât și cea a Fardem Packaging, în calitate de fostă filială, se întemeiază pe faptul că ambele societăți făceau parte din entitatea economică ce a încălcat articolul 81 CE. Astfel cum Tribunalul a arătat la punctul 26 din hotărârea atacată, din această cauză recurenta este considerată că a săvârșit ea însăși încălcarea normelor de concurență din dreptul Uniunii.

56 Rezultă că, în ceea ce privește plata amenzii, raportul de solidaritate care există între cele două societăți care constituiau o asemenea entitate economică nu se poate reduce la o formă de garanție furnizată de societatea-mamă pentru a garanta plata amenzii aplicate filialei.

57 În speță, astfel cum Tribunalul a constatat la punctul 87 din hotărârea atacată, cuantumul pe care Comisia l-a considerat adecvat pentru a sancționa participarea Fardem Packaging la înțelegere pe o perioadă care depășește 20 de ani nu corespunde cuantumului de 2,20 milioane de euro menționat în partea dispozitivă a deciziei în litigiu, ci unui cuantum de 60 de milioane de euro, respectiv un cuantum superior celui de 34 de milioane de euro reținut în cazul Kendrion pentru perioada în care aceasta și Fardem Packaging au constituit una și aceeași întreprindere în sensul articolului 81 CE. Astfel cum a arătat Tribunalul la punctul 89 din aceeași hotărâre, faptul că, în decizia în litigiu, Comisia a aplicat recurentei o amendă de 34 de milioane de euro, iar Fardem Packaging o amendă de 2,20 milioane de euro se explică prin aplicarea plafonului de 10 % prevăzut la articolul 23 alineatul (2) din Regulamentul nr. 1/2003 în cazul Fardem Packaging. În acest context, la punctele 92 și 93 din hotărârea menționată, Tribunalul a statuat în mod întemeiat că, în ipoteza în care două persoane juridice distincte, precum societatea-mamă și filiala acesteia, nu mai constituie o întreprindere în

sensul articolului 81 CE la data adoptării unei decizii prin care li se aplică o amendă pentru încălcarea normelor de concurență, fiecare dintre ele are dreptul de a i se aplica în mod individual plafonul de 10 % din cifra de afaceri și că, în aceste condiții, Kendrion nu putea solicita să beneficieze de plafonul aplicabil fostei sale filiale.

58 Argumentația formulată de Kendrion potrivit căreia nu putea fi obligată la plata unei amenzi având un cuantum superior celui al amenzii aplicate filialei sale este astfel nefondată și, prin urmare, trebuie respinsă.

Cu privire la al doilea aspect al celui de al treilea motiv

– Argumentele părților

59 Kendrion critică Tribunalul pentru faptul că nu a luat în considerare că, în decizia în litigiu, Comisia a adus atingere principiului egalității de tratament.

60 Kendrion susține că este singura societate-mamă căreia i s-a aplicat o amendă având un cuantum superior celui al amenzii instituite în sarcina filialei sale pentru o încălcare săvârșită de aceasta din urmă și la care, în calitate de societate-mamă, nu a participat. La punctul 109 din hotărârea atacată, Tribunalul ar fi justificat în mod greșit această diferență de tratament prin plafonul de 10 % din cifra de afaceri prevăzută la articolul 23 alineatul (2) din Regulamentul nr. 1/2003. Aplicarea acestui plafon ar putea explica o diferență privind cuantumul amenzii, însă nu diferența de principiu pe care Comisia a instituit-o între Kendrion și celelalte societăți-mamă.

61 În opinia Comisiei, la punctul 109 din hotărârea atacată, Tribunalul a considerat în mod întemeiat că din decizia în litigiu reiese că Comisia a aplicat aceeași metodă pentru a stabili cuantumul amenzilor aplicabile tuturor destinatarilor acestei decizii. Împrejurarea că, în două situații, această metodă a determinat aplicarea, în sarcina societății-mamă, a unor amenzi mai mari decât cele aplicate filialei ar fi doar consecința unei aplicări coerente a metodei de calcul alese.

– Aprecierea Curții

62 Principiul general al egalității de tratament, în calitate de principiu general de drept al Uniunii, impune ca situații comparabile să nu fie tratate în mod diferit și ca situații diferite să nu fie tratate în același mod, cu excepția cazului în care un astfel de tratament este justificat în mod obiectiv (a se vedea Hotărârea din 16 decembrie 2008, Arcelor Atlantique et Lorraine și alții, C-127/07, Rep., p. I-9895, punctul 23 și jurisprudența citată).

63 În special, în ceea ce privește stabilirea cuantumului amenzii, prin aplicarea unor metode de calcul diferite nu se poate opera o discriminare între întreprinderile care au participat la un acord sau la o practică concertată contrară articolului 81 CE (a se vedea în special Hotărârea Alliance One International et Standard Commercial Tobacco/Comisia și Comisia/Alliance One International și alții, citată anterior, punctul 58 și jurisprudența citată).

64 În speță, recurenta nu contestă constatarea efectuată de Tribunal la punctul 109 din hotărârea atacată, potrivit căreia „rezultă din decizia [în litigiu] că Comisia a utilizat aceeași metodă pentru a stabili cuantumul amenzilor aplicabile tuturor destinatarilor deciziei [în litigiu], inclusiv reclamantei, ținuți responsabili în calitate de societăți-mamă ale unei filiale implicate în înțelegere”. În schimb, recurenta consideră că este victima unei discriminări în sensul că, printre toate societățile-mamă destinatare ale deciziei respective, este singura căreia i s-a aplicat o amendă având un cuantum superior celui al amenzii instituite în sarcina filialei sale, deși nu a participat la încălcarea săvârșită de aceasta din urmă.

65 Încălcarea principiului egalității de tratament prin aplicarea unui tratament diferențiat presupune însă că situațiile vizate sunt comparabile având în vedere toate elementele care le caracterizează (a se vedea în special Hotărârea Arcelor Atlantic et Lorraine și alții, citată anterior, punctul 25).

66 Or, astfel cum a arătat avocatul general la punctul 104 din concluzii, situația Kendrion prezenta, în raport cu cea a altor societăți-mamă, un caracter specific, în sensul că, întrucât a vândut filiala sa în anul 2003, nu mai constituia o entitate economică împreună cu această filială sa în cursul exercițiului financiar care trebuie reținut, în conformitate cu articolul 23 alineatul (2) din Regulamentul nr. 1/2003, ca fiind relevant pentru calcularea plafonului de 10 % din cifra de afaceri totală a întreprinderii.

67 Acest caracter specific este cel care a determinat Comisia să calculeze separat, pentru fiecare dintre cele două societăți în discuție, acel plafon pe baza cifrei de afaceri astfel cum a fost realizată în cursul exercițiului financiar care a precedat adoptarea deciziei în litigiu.

68 În măsura în care diferența de tratament invocată de recurentă este explicată printr-o împrejurare care îi este specifică, aceasta nu poate susține, prin urmare, în mod util că a fost săvârșită o încălcare a principiului egalității de tratament în dezavantajul său.

Cu privire la al treilea aspect al celui de al treilea motiv

69 Kendrion susține că raționamentul Tribunalului este contradictoriu și lacunar. După ce, la punctul 51 din hotărârea atacată, s-a pronunțat în sensul că, deși s-a demonstrat că societatea-mamă și filiala sa constituie o unitate economică, Comisia are posibilitatea de a stabili în sarcina societății-mamă, a filialei sau a societății-mamă în solidar cu filiala sa răspunderea pentru comportamentul ilicit, Tribunalul ar fi admis în continuare în mod greșit că, în speță, exista temei pentru inițierea de către Comisie a unei a patra căi, stabilind în sarcina filialei răspunderea solidară pentru plata unei amenzi aplicate societății-mamă.

70 În această privință, este suficient să se amintească faptul că argumentația Kendrion nu ține seama de împrejurarea că ea însăși și filiala sa făceau parte din întreprinderea care a încălcat articolul 81 CE. Astfel cum rezultă din cuprinsul punctului 55 din prezenta hotărâre, punctele 87-89 din hotărârea atacată explică fără echivoc că amenda aplicată Fardem Packaging la articolul 2 primul paragraf litera (d) din decizia în litigiu rezultă din răspunderea sa proprie pentru încălcare.

71 Întrucât niciunul dintre cele trei aspecte ale celui de al treilea motiv nu poate fi admis, acesta trebuie respins în totalitate.

Cu privire la al patrulea motiv

Argumentele părților

72 Al patrulea motiv invocat de Kendrion în susținerea recursului privește punctul 18 din hotărârea atacată, în care Tribunalul a respins ca inoperant argumentul întemeiat pe durata excesivă, în opinia sa, a procedurii desfășurate în fața Tribunalului. În această privință, Tribunalul a statuat că controlul jurisdicțional pe care îl exercită privește numai decizia în litigiu și că „[l]egalitatea acesteia se poate aprecia numai în lumina faptelor și a împrejurărilor de care dispunea Comisia la data adoptării sale”.

73 Recurenta deduce din această situație că Tribunalul consideră că nu este competent nici pentru a se pronunța asupra neregularităților intervenite pe parcursul unei proceduri care se desfășoară în fața acestuia, nici pentru a le remedia. Recurenta contestă această analiză și susține că, în cazul unei încălcări a principiilor generale de drept, care sunt garantate de Carta drepturilor fundamentale a

Uniunii Europene (denumită în continuare „Carta”) și de Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, semnată la Roma la 4 noiembrie 1950, principii printre care se numără și cel al termenului rezonabil, Tribunalul ar fi chiar obligat să intervină. Refuzând de la început orice examinare a propriei sale funcționări în cauza concretă cu care este sesizat, Tribunalul ar fi încălcat astfel dreptul Uniunii, iar această încălcare ar justifica anularea hotărârii atacate.

74 Cu titlu subsidiar, Kendrion solicită anularea amenzii care i-a fost aplicată sau reducerea cuantumului acesteia. În această privință, Kendrion susține că, deși se presupune că Tribunalul nu are competența de a reduce, din cauza duratei excesive a procedurii care s-a desfășurat în fața acestuia, cuantumul amenzii aplicate printr-o decizie a Comisiei, în orice caz nu ar exista nicio împrejurare care ar împiedica Curtea să se pronunțe asupra acestei chestiuni fundamentale pentru securitatea juridică a justițiabililor și să acționeze în mod obligatoriu în acest sens.

75 Referindu-se la criteriile de apreciere rezultate din jurisprudența Curții, Kendrion subliniază durata procedurii în primă instanță, pe care a evaluat-o la 6 ani și 9 luni. Aceasta arată că, în privința sa, miza cauzei era importantă, deoarece cuantumul amenzii reprezintă un multiplu al profitului său net și este egal cu jumătate din fondurile sale proprii. În plus, această amendă ar produce prejudicii reputației sale și ar cântări foarte greu asupra posibilităților sale de a investi și de a se extinde. Având în vedere aceste elemente, recurenta consideră că ar fi justificată o reducere cu 5 % a amenzii care i-a fost aplicată.

76 Cu titlu principal, Comisia contestă afirmația potrivit căreia Tribunalul ar fi săvârșit o eroare de drept prin faptul că a refuzat să examineze propria funcționare, din moment ce, pe de o parte, potrivit jurisprudenței Curții, durata procedurii desfășurate în fața Tribunalului nu poate determina anularea deciziei în litigiu și, pe de altă parte, ar fi inadecvată obligarea Tribunalului să verifice, în cadrul unei acțiuni în anulare, dacă a oferit părților din litigiu o protecție jurisdicțională efectivă deoarece, în acest caz, Tribunalul ar fi propriul judecător. Cu titlu subsidiar, Comisia exprimă îndoieli cu privire la existența, în speță, a unei încălcări de către Tribunal a principiului termenului de soluționare rezonabil.

Aprecierea Curții

77 Trebuie amintit de la bun început că articolul 47 al doilea paragraf din Cartă prevede că „[orice] persoană are dreptul la un proces echitabil, public și într-un termen rezonabil, în fața unei instanțe judecătorești independente și imparțiale, constituită în prealabil prin lege”. După cum Curtea s-a pronunțat în numeroase rânduri, acest articol este aferent principiului protecției jurisdicționale efective (a se vedea în special Hotărârea din 16 iulie 2009, Der Grüne Punkt – Duales System Deutschland/Comisia, C-385/07 P, Rep., p. I-6155, punctul 179 și jurisprudența citată).

78 Cu acest titlu, un asemenea drept, a cărui existență fusese afirmată înainte de intrarea în vigoare a Cartei în calitate de principiu general de drept al Uniunii, este aplicabil în cadrul unei acțiuni în justiție împotriva unei decizii a Comisiei (a se vedea în special Hotărârea Der Grüne Punkt – Duales System Deutschland/Comisia, citată anterior, punctul 178 și jurisprudența citată).

79 În speță, Tribunalul a respins ca inoperant, fără a-l examina, motivul întemeiat pe o încălcare a principiului termenului de soluționare rezonabil, pe care Kendrion îl invocase în ședință, arătând că controlul jurisdicțional pe care avea competența de a-l exercita privea numai legalitatea deciziei în litigiu.

80 Pentru a aprecia temeinicia acestei respingeri, trebuie precizate remediile și căile de atac aflate la dispoziția părții vizate în cazul încălcării principiului menționat.

81 Cu titlu introductiv, trebuie amintit că, potrivit Curții Europene a Drepturilor Omului, depășirea unui termen de soluționare rezonabil, în calitate de neregularitate de procedură care constituie o încălcare a unui drept fundamental, trebuie să deschidă părții vizate o cale de atac efectivă care îi oferă un remediu adecvat (a se vedea Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Hotărârea Kudla/Polonia din 26 octombrie 2000, *Recueil des arrêts et décisions* 2000 XI, § 156 și 157).

82 Deși recurenta solicită anularea hotărârii atacate și, cu titlu subsidiar, o reducere a cuantumului amenzii care i-a fost aplicată, trebuie arătat că Curtea s-a pronunțat deja în sensul că, în lipsa oricărui indiciu potrivit căruia durata excesivă a procedurii în fața Tribunalului ar fi avut o influență asupra soluționării litigiului, nerespectarea unui termen de soluționare rezonabil nu poate determina anularea hotărârii atacate (a se vedea în acest sens Hotărârea Der Grüne Punkt – Duales System Deutschland/Comisia, citată anterior, punctele 190 și 196, precum și jurisprudența citată).

83 Această jurisprudență este întemeiată în special pe considerația potrivit căreia, în lipsa unei influențe asupra soluționării litigiului a nerespectării unui termen de soluționare rezonabil, anularea hotărârii atacate nu ar remedia încălcarea de către Tribunal a principiului protecției jurisdicționale efective (Hotărârea Der Grüne Punkt – Duales System Deutschland/Comisia, citată anterior, punctul 193).

84 În speță, recurenta nu a furnizat Curții niciun indiciu de natură să evidențieze că nerespectarea de către Tribunal a unui termen de soluționare rezonabil a putut influența soluționarea litigiului cu care acesta a fost sesizat.

85 Rezultă că al patrulea motiv invocat în susținerea recursului nu poate determina anularea în tot a hotărârii atacate.

86 În măsura în care recurenta critică Tribunalul pentru faptul că nu a luat măsurile necesare determinate de nerespectarea de către acesta a termenului de soluționare rezonabil, trebuie arătat că recurenta nu susține că a furnizat Tribunalului un anumit indiciu de natură să evidențieze că această neregularitate procedurală putea avea o influență asupra soluționării litigiului cu care era sesizat și care, în acest mod, ar putea să justifice o anulare a deciziei în litigiu.

87 În plus, trebuie amintit că, ținând seama de necesitatea de a se asigura respectarea normelor de concurență din dreptul Uniunii, instanța Uniunii nu poate permite recurentei, numai pentru motivul nerespectării unui termen de soluționare rezonabil, să repună în discuție temeinicia sau cuantumul unei amenzi, în condițiile în care toate motivele îndreptate împotriva constatărilor Tribunalului în legătură cu cuantumul acestei amenzi și cu comportamentele pe care le sancționează au fost respinse (a se vedea în acest sens Hotărârea Der Grüne Punkt – Duales System Deutschland/Comisia, citată anterior, punctul 194).

88 Rezultă că nerespectarea unui termen de soluționare rezonabil în cadrul examinării unei acțiuni în justiție îndreptate împotriva unei decizii a Comisiei de aplicare a unei amenzi unei întreprinderi pentru încălcarea normelor de concurență din dreptul Uniunii nu poate determina anularea, în tot sau în parte, a amenzii aplicate prin această decizie.

89 În măsura în care recurenta a solicitat Tribunalului o reducere a amenzii care i-a fost aplicată, astfel încât să țină seama de efectele prejudiciabile care au rezultat în privința sa din cauza duratei excesive a procedurii desfășurate în fața acestei instanțe, trebuie să se constate că o asemenea cerere are un obiect diferit de cel al unei proceduri de anulare, care se limitează la controlul legalității actului atacat, pe de o parte, și presupune examinarea unor fapte diferite de cele luate în considerare în cadrul unei proceduri de anulare, pe de altă parte. Rezultă că Tribunalul nu a săvârșit o eroare de drept prin faptul că, la punctul 18 din hotărârea atacată, a statuat că, în cadrul acțiunii în anulare cu care a fost sesizat, legalitatea deciziei în litigiu putea fi apreciată numai în lumina faptelor și a împrejurărilor de care dispunea Comisia la data adoptării sale.

90 În aceste condiții, Tribunalul a respins în mod întemeiat ca inoperantă critica fondată de Kendrion pe o încălcare a principiului termenului de soluționare rezonabil.

91 În măsura în care recurenta solicită Curții, cu titlu subsidiar, pentru aceleași motive ca cele invocate în fața Tribunalului, o reducere a cuantumului amenzii care i-a fost aplicată, trebuie amintit că, într-o primă etapă, Curtea, confruntată cu o situație similară, a admis o asemenea cerere din rațiuni de economie de procedură și în scopul garantării unui remediu imediat și efectiv împotriva unei astfel de neregularități procedurale, reducând astfel cuantumul amenzii (Hotărârea din 17 decembrie 1998, Baustahlgewebe/Comisia, C-185/95 P, Rec., p. I-8417, punctul 48).

92 Ulterior, în cadrul unei cauze privind o decizie a Comisiei de constatare a existenței unui abuz de poziție dominantă, dar în care nu a fost aplicată o amendă, Curtea s-a pronunțat în sensul că nerespectarea de către Tribunal a unui termen de soluționare rezonabil poate da naștere unei cereri de despăgubire (Hotărârea Der Grüne Punkt – Duales System Deutschland/Comisia, citată anterior, punctul 195).

93 Desigur, prezenta cauză privește o situație analogă celei pornind de la care s-a pronunțat Hotărârea Baustahlgewebe/Comisia, citată anterior. Cu toate acestea, o cerere de despăgubire introdusă împotriva Uniunii în temeiul articolului 268 TFUE și al articolului 340 al doilea paragraf TFUE constituie, în măsura în care poate acoperi toate situațiile de depășire a termenului rezonabil al unei proceduri, un remediu efectiv și de aplicare generală pentru invocarea și sancționarea unei asemenea încălcări.

94 Așadar, Curtea trebuie să decidă că o încălcare săvârșită de o instanță a Uniunii a obligației sale rezultate din articolul 47 al doilea paragraf din Cartă de a judeca într-un termen rezonabil cauzele cu care este sesizată trebuie să fie sancționată printr-o acțiune în despăgubire introdusă la Tribunal, o asemenea acțiune constituind un remediu efectiv.

95 Rezultă că o cerere prin care se solicită repararea prejudiciului cauzat de nerespectarea de către Tribunal a unui termen de soluționare rezonabil nu poate fi introdusă direct la Curte în cadrul unui recurs, ci trebuie introdusă la Tribunal.

96 În ceea ce privește criteriile care permit să se aprecieze dacă Tribunalul a respectat principiul termenului rezonabil, trebuie amintit că acest caracter rezonabil al termenului de soluționare trebuie apreciat în funcție de circumstanțele proprii fiecărei cauze, precum complexitatea litigiului și comportamentul părților (a se vedea în special Hotărârea Der Grüne Punkt – Duales System Deutschland/Comisia, citată anterior, punctul 181 și jurisprudența citată).

97 În această privință, Curtea a precizat că lista criteriilor relevante nu este exhaustivă și că aprecierea caracterului rezonabil al acestui termen nu necesită o examinare sistematică a împrejurărilor cauzei în raport cu fiecare dintre aceste criterii atunci când durata procedurii apare ca fiind justificată în raport cu unul dintre acestea. Astfel, complexitatea cauzei sau un comportament dilatoriu al reclamantului poate fi reținut pentru a justifica un termen care este, la prima vedere, prea lung (a se vedea în special Hotărârea Der Grüne Punkt – Duales System Deutschland/Comisia, citată anterior, punctul 182 și jurisprudența citată).

98 Cu ocazia examinării acestor criterii, trebuie să se țină seama de faptul că, în cazul unui litigiu privind existența unei încălcări a normelor de concurență, cerința fundamentală a securității juridice de care trebuie să beneficieze operatorii economici, precum și obiectivul de a se asigura că pe piața internă nu este denaturată concurența prezintă un interes considerabil nu numai pentru reclamant însuși și pentru concurenții săi, ci și pentru terți, din cauza numărului mare de persoane vizate și a intereselor financiare aflate în joc (a se vedea în special Hotărârea Der Grüne Punkt – Duales System Deutschland/Comisia, citată anterior, punctul 186 și jurisprudența citată).

99 Tribunalul va avea deopotrivă competența să aprecieze atât caracterul material al prejudiciului invocat, cât și legătura de cauzalitate dintre acesta și durata excesivă a procedurii jurisdicționale în litigiu, efectuând o examinare a elementelor de probă furnizate în acest scop.

100 În această privință, trebuie subliniat că, în cadrul unei acțiuni în despăgubire întemeiate pe o încălcare de către Tribunal a articolului 47 al doilea paragraf din Cartă, în sensul că ar fi ignorat cerințele privind respectarea termenului de soluționare rezonabil, acesta are obligația, în temeiul articolului 340 al doilea paragraf TFUE, să ia în considerare principiile generale aplicabile în ordinile juridice ale statelor membre pentru a soluționa acțiuni întemeiate pe încălcări similare. În acest context, Tribunalul trebuie să cerceteze în special dacă este posibil să identifice, în afara existenței unui prejudiciu material, existența unui prejudiciu moral pe care l-ar fi suferit partea afectată de depășirea termenului și care, eventual, ar trebui să facă obiectul unei reparații adecvate.

101 Prin urmare, Tribunalul, având competență în temeiul articolului 256 alineatul (1) TFUE, are obligația de a se pronunța asupra unor asemenea cereri de despăgubire, statuând într-un complet diferit de cel care a trebuit să soluționeze litigiul care a determinat procedura a cărei durată este criticată și aplicând criteriile definite la punctele 96-100 din prezenta hotărâre.

102 În aceste condiții, trebuie să se constate că durata procedurii în fața Tribunalului, care s-a ridicat la aproape 5 ani și 9 luni, nu poate fi justificată de nicio împrejurare specifică cauzei care a determinat prezentul litigiu.

103 În special, se observă că perioada cuprinsă între încheierea procedurii scrise, prin depunerea, în luna februarie 2007, a memoriului în duplică al Comisiei, și deschiderea procedurii orale în cursul lunii decembrie 2010 a fost de aproximativ 3 ani și 10 luni. Lungimea acestei perioade nu se poate explica prin împrejurările cauzei, fie că ar fi vorba despre complexitatea litigiului, despre comportamentul părților sau chiar despre survenirea unor incidente de procedură.

104 În ceea ce privește complexitatea litigiului, din examinarea acțiunii introduse de recurentă, astfel cum a fost rezumată la punctul 12 din prezenta hotărâre, rezultă că, deși impuneau o examinare aprofundată, motivele invocate nu prezentau un grad de dificultate deosebit de ridicat. Chiar dacă este adevărat că aproximativ 15 destinatari ai deciziei în litigiu au introdus la Tribunal acțiuni în anulare împotriva acesteia, împrejurarea respectivă nu putea să împiedice această instanță să realizeze o sinteză a dosarului și să pregătească procedura orală într-un interval mai mic de 3 ani și 10 luni.

105 În ceea ce privește comportamentul părților și survenirea unor incidente de procedură, trebuie arătat că numai la sfârșitul acestui termen de 3 ani și 10 luni Tribunalul a adoptat, în luna decembrie 2010, o măsură de organizare a procedurii, invitând Kendrion să răspundă în scris la o întrebare. Recurenta a răspuns la aceasta în termenul stabilit, la 12 ianuarie 2011, comportamentul său neavând, astfel, niciun efect asupra duratei globale a procedurii.

106 Având în vedere elementele de mai sus, trebuie să se constate că procedura desfășurată în fața Tribunalului a încălcat articolul 47 al doilea paragraf din Cartă, în sensul că nu au fost respectate cerințele privind respectarea termenului de soluționare rezonabil, ceea ce constituie o încălcare suficient de gravă a unei norme de drept având ca obiect conferirea de drepturi particularilor (Hotărârea din 4 iulie 2000, Bergaderm și Goupil/Comisia, C-352/98 P, Rec., p. I-5291, punctul 42).

107 Cu toate acestea, din considerațiile arătate la punctele 81-95 din prezenta hotărâre rezultă că al patrulea motiv trebuie respins.

108 Din toate considerațiile de mai sus rezultă că niciunul dintre motivele invocate de recurentă în susținerea recursului nu poate fi admis și, prin urmare, acesta trebuie respins în totalitate.

Cu privire la cheltuielile de judecată

109 Potrivit articolului 184 alineatul (2) din Regulamentul de procedură, atunci când recursul nu este fondat, Curtea se pronunță asupra cheltuielilor de judecată.

110 Potrivit articolului 138 alineatul (1) din același regulament, aplicabil procedurii de recurs în temeiul articolului 184 alineatul (1) din acesta, partea care cade în pretenții este obligată, la cerere, la plata cheltuielilor de judecată. Întrucât Comisia a solicitat obligarea recurentei la plata cheltuielilor de judecată, iar recurenta a căzut în pretenții, se impune obligarea acesteia să suporte, pe lângă propriile cheltuieli de judecată, și cheltuielile de judecată efectuate de Comisie.

Pentru aceste motive, Curtea (Marea Cameră) declară și hotărăște:

1) Respinge recursul.

2) Obligă Kendrion NV la plata cheltuielilor de judecată din prezentul recurs.

Semnături